

[२०२३] २ एस. सी. आर. ८१९

केंद्रीय अन्वेषण विभाग

वि.

आर्यन सिंग ईत्यादि

(फौजदारी अपील क्रमांक १०२५-१०२६/२०२३)

एप्रिल १०, २०२३

[एम. आर. शाह आणि सी. टी. रविकुमार, न्या. न्या.]

फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ कलम ४८२-उच्च न्यायालयाचे अंगभूत शक्तीची व्याप्ती -सी. बी. आय. च्या तपासाच्या निष्कर्षावर आरोपपत्र आरोपी विरुद्ध दाखल केलेले - दोन आरोपींचे आरोपमुक्ती अर्ज-मूळ न्यायालयाने फेटाळले आणि त्यानंतर, उच्च न्यायालयाने कलम ४८२ खालील अधिकारांचा वापर करून संपूर्ण फौजदारी कार्यवाही रद्द केली - कलम ४८२ -अपीलवर, निर्णय:उच्च न्यायालयाने कलम ४८२ अंतर्गत मर्यादित अधिकारांचा वापर करून संपूर्ण फौजदारी कारवाई रद्द करण्यासाठी आपल्या अधिकारक्षेत्रात मर्यादा ओलांडल्या.आरोपमुक्ती आणि/किंवा फौजदारी कारवाई रद्द करण्याच्या टप्प्यावर, कलम ४८२ च्या अधिकारांचा वापर करताना, न्यायालयाला मिनी ट्रायल आयोजित करण्याची आवश्यकता नाही, त्याचे अधिकारक्षेत्र खूप मर्यादित आहे-उच्च न्यायालयाने निकालात आणि आदेशात असे

म्हटले आहे की आरोपींविरोधातील आरोप सिद्ध झाले नाहीत-हा असा टप्पा नाही जिथे फिर्यादी/तपास संस्थेला आरोप सिद्ध करणे आवश्यक आहे-फिर्यादी/तपास संस्थेच्या नेतृत्वाखालील पुराव्यांच्या आधारे खटल्याच्या वेळी आरोप सिद्ध करणे आवश्यक आहे-तसेच, कलम ४८२ च्या अधिकारांचा वापर करताना.

उच्च न्यायालयाला कार्यवाही दुर्भावनापूर्ण आहे की नाही याचा विचार करण्याची आवश्यकता नाही-अशा प्रकारे, आरोपींविरोधातील फौजदारी कारवाई रद्द करणारा उच्च न्यायालयाने दिलेला निर्णय आणि आदेश टिकू शकत नाही, तो न टिकण्याजोगा आणि तो रद्द केला जातो.सी.डी.ई.एफ.

फौजदारी अपील न्यायाधिकरण:२०२३ चे फौजदारी अपील क्रमांक १०२५ -१०२६ .२०२१ च्या सी. आर. एम.-एम. क्रमांक ५४१०७ आणि २०२२ च्या ८२३३ मध्ये चंदीगड येथील पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाच्या दिनांक १/०५/२०२२ च्या निकाल आणि आदेशावरून. जी.

के. एम. नटराज, ए. एस. जी., वत्सल जोशी, शरत नांबियार, साक्षी कक्कर, अनिरुद्ध शर्मा ली , अरविंद कुमार शर्मा, अपीलकर्त्यांचे वकील.

महेश जेठमलानी, आर. पी. भट्ट, वरिष्ठ अधिवक्ता, अजय अवस्थी, मुग्धा पांडे, वेडो खालो, आदित्य सोनी, रजत गौतम, हर्षित सेठी, तुषान रावल, सौद खान, निकलेश रामचंद्रन, प्रतिवादींसाठी अधिवक्ता.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय एम. आर. शाह, जे. यांनी दिला.

१ . चंदीगड येथील पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाने फौजदारी किरकोळ प्रकरणात दिलेल्या वादग्रस्त निकाल आणि आदेशामुळे व्यथित आणि असमाधानी वाटत

असल्या मुळे त्यांनी २०२१ चा अर्ज क्रमांक ५४१०७ आणि २०२२ चा अर्ज क्रमांक ८२३३ , ज्याद्वारे उच्च न्यायालयाने कलम ४८२ सीआर पी सी अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून एफआयआर क्र. आर. सी. ५१२०२० एस ०००१ दिनांक २९.०४.२०२० या कलम ४५२,३२३,३६५,३४२,१८६,२२५,५०६ आणि १२०-बी आय. पी. सी. अंतर्गत चंदीगडच्या पोलीस स्टेशन राज्य गुहे शाखा यांनी नोंदवली गेली आहे (यापूर्वी एफ. आय. आर. क्र .१९५ दिनांक ३०.०८.२०१४ कलम ४५२,३२३,३६५,३४२,१८६,२२५,५०६ आणि १२० -बी अंतर्गत पोलीस स्टेशन भाग -१ , मोहाली येथे नोंदवली गेली होती) तसेच त्यातून उद्भवलेल्या त्यानंतरच्या सर्व कार्यवाहीसाठी, केंद्रीय अन्वेषण विभागाने (सी. बी. आय.) यांच्या मार्फत अपील दाखल करण्यात आले आहे.

२ . सी. बी. आय. च्या वतीने हजर असलेले विद्वान ए. एस. जी. के. एम. नटराज यांनी आवेशाने सांगितले की, माननीय उच्च न्यायालयाने जारी केलेल्या निर्देशांनुसार, वरील प्रकरणाचा तपास सी. बी. आय. कडे सोपवण्यात आला होता, त्यानुसार वरील गुन्ह्यांसाठी चंदीगडच्या गुन्हे शाखेच्या पोलीस ठाण्यात एफ. आय. आर. नोंदवण्यात आला होता.

२ . १ सुरुवातीला, नवीन एफ. आय. आर. मध्ये आरोपी आर्यन सिंगचे नाव नव्हते, असे सादर केले होते . मात्र, त्यानंतर सर्व तपास संपल्यानंतर आर्यन सिंग याच्याविरुद्ध आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आणि त्याला इतर आरोपींपैकी एक आरोपी म्हणून समाविष्ट करण्यात आले होते.

२ . २ त्यानंतर आरोपी आर्यन सिंग आणि गौतम चिमा या दोघांनीही मूळ न्यायालया समोर आरोपींनी आरोपमुक्तीचे अर्ज दाखल केले, जे गुणवत्तेनुसार फेटाळले

गेले. असे सादर केले जाते की त्यानंतर आक्षेपार्ह निकाल आणि आदेशाद्वारे, कलम ४८२ सीआर.पी.सी अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून, उच्च न्यायालयाने संपूर्ण फौजदारी कार्यवाही रद्द केली आहे, जणू उच्च न्यायालय एक छोटी सुनावणी घेत आहे.

२.३ हे आवेशाने मांडण्यात आले आहे की, प्रकरणाची तथ्ये आणि परिस्थिती पाहता, उच्च न्यायालयाने आरोपी आर्यन सिंग यांच्याविरोधातील संपूर्ण फौजदारी कारवाई रद्द करताना आपल्या अधिकारक्षेत्राचा भंग केला आहे.

गौतम चीमा हे आवेशाने सादर केले की फौजदारी कारवाई रद्द करताना उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की आरोपींवरील आरोप/दोषारोप सिद्ध झालेले नाहीत आणि फिर्यादी पक्ष हा दुर्भावपूर्ण आहे.

असे सादर करण्यात आले की मूळ न्यायालयाने आरोपीस मुक्त करण्यास नकार देत, विद्वत्तापूर्ण न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाविरुद्ध रद्द करण्याच्या याचिकांवर निर्णय घेण्याच्या टप्प्यावर, उच्च न्यायालयाने आरोप सिद्ध झाले नाहीत याचा विचार आणि/किंवा निरीक्षण करायला नको होते, असे निरीक्षण नोंदवले की आरोप सिद्ध झाले नाही.

हे सादर केले जाते की खटल्याच्या वेळी आणि सादर केलेल्या पुराव्यांच्या आधारे आरोप सिद्ध करणे आवश्यक आहे. पुढे असे सादर केले जाते की उच्च न्यायालयानेही फिर्यादी पक्ष दुर्भावनापूर्ण असल्याचे निरीक्षण करून मूळता चूक केली आहे. उच्च न्यायालयाने जारी केलेल्या निर्देशांनुसार तपास सी. बी. आय. कडे सोपवण्यात आला होता आणि त्यानंतर तपास संपल्यानंतर आरोपींविरोधात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आणि त्यामुळे फौजदारी कारवाई/कार्यवाही सुरू करणे हे दुर्भावनापूर्ण असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही, असे उच्च न्यायालयाने नमूद केले.

असे सादर केले जाते की कोणतीही फौजदारी कार्यवाही दुर्भावनापूर्ण आहे की नाही हे देखील खटल्याच्या शेवटी विचारात घेणे आवश्यक आहे आणि या टप्प्यावर नाही, म्हणजे कलम ४८२ सीआर.पी.सी अंतर्गत अधिकारांच्या वापराच्या टप्प्यावर आहे.

२. ४ श्री नटराज, विद्वान अतिरिक्त महाधिवक्ता, यांनी देखील गुणवत्तेच्या आधारे अनेक निवेदने दिली आहेत, तथापि, येथे वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, आम्ही आरोपीला खटल्याला सामोरे जाण्यास नकार देऊन उच्च न्यायालयाने दिलेला विवादित सामान्य निर्णय आणि आदेश बाजूला ठेवण्यास इच्छुक आहोत आणि त्यानंतर आरोपींविरुद्ध खटला सुरू होणार आहे, आम्ही सी. बी. आय. च्या वतीने तसेच आरोपींच्या वतीने केलेल्या निवेदनावर गुणवत्तेच्या आधारे विचार करत नाही आहोत.

३. आरोपी आर्यन सिंगच्या वतीने बाजू मांडणारे ज्येष्ठ वकील आर. पी. भट्ट आणि आरोपी गौतम चिमाच्या वतीने बाजू मांडणारे ज्येष्ठ वकील महेश जेठमलानी यांनी सध्याच्या याचिकांना तीव्र विरोध केला आहे.

३. १ संबंधित आरोपींच्या वतीने हजर असलेल्या दोन्ही विद्वान वकिलांनी प्रत्येक आरोपींविरुद्ध केलेल्या आरोपांच्या गुणवत्तेनुसार निवेदने दिली आहेत. तथापि, त्या सर्व निवेदने हे बचाव आहेत, ज्यांचा खटल्याच्या वेळी विचार करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे, आम्ही सी. बी. आय. च्या वतीने तसेच आरोपींच्या वतीने आरोपींवरील आरोपांच्या गुणवत्तेच्या आधारे केलेल्या निवेदनाचा तपशीलवार विचार आणि/किंवा विचार करत नाही कारण या न्यायालयाच्या कोणत्याही निरीक्षणाचा खटल्याच्या वेळी कोणत्याही पक्षावर परिणाम होऊ शकतो.

४. फौजदारी कारवाई रद्द करण्याचा आणि आरोपींची निर्दोष मुक्तता करण्याचा उच्च न्यायालयाने दिलेला विवादित सामान्य निर्णय आणि आदेश पाहिल्यानंतर, आमचे असे मत आहे की उच्च न्यायालयाने कलम ४८२ सी आर.पी.सी अंतर्गत मर्यादित अधिकारांचा वापर करून आणि/किंवा भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद २२६ अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून संपूर्ण फौजदारी कारवाई रद्द करण्यात आपल्या अधिकारक्षेत्राचा भंग केला आहे.

४. १ उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आक्षेपार्ह सामान्य निर्णय आणि आदेशावरून असे दिसते की, उच्च न्यायालयाने त्यांच्यासमोरची कार्यवाही अशा प्रकारे हाताळली आहे, जणू उच्च न्यायालय एक छोटी सुनावणी करत आहे आणि/किंवा उच्च न्यायालय हे मूळ न्यायालयाने दिलेल्या निकाल आणि आदेशाविरुद्धच्या अर्जावर मूळ न्यायालयाला प्रमाणे सुनावणी करत आहे. कायद्याच्या मूलभूत तत्त्वानुसार, कलम ४८२ सी आर.पी.सी.अंतर्गत अधिकारांचा वापर करताना फौजदारी कारवाई अनुसार मुक्तता आणि/किंवा रद्द करण्याच्या टप्प्यावर, न्यायालयाला मिनी ट्रायल आयोजित करण्याची आवश्यकता नाही.

आरोपींवरील आरोप सिद्ध झालेले नाहीत, असे निरीक्षण उच्च न्यायालयाने सामान्य आक्षेपार्ह निकाल आणि आदेशात नोंदवले आहे.हा असा टप्पा नाही जिथे फिर्यादी/तपास संस्थेला आरोप सिद्ध करणे आवश्यक आहे.फिर्यादी/तपास संस्थेच्या नेतृत्वाखालील पुराव्यांच्या आधारे खटल्याच्या वेळी आरोप सिद्ध करणे आवश्यक आहे.त्यामुळे, या टप्प्यावर आरोपींवरील आरोप आणि आरोपींविरुद्धच्या तपासादरम्यान गोळा केलेल्या साहित्याचा तपशील देताना उच्च न्यायालयाने भौतिकरीत्या चूक केली आहे. आरोपमुक्तीच्या टप्प्यावर आणि/किंवा कलम ४८२ सी आर.पी.सी. अंतर्गत अधिकारांचा

वापर करताना, न्यायालयाला अतिशय मर्यादित अधिकारक्षेत्र आहे आणि "ज्या आरोपींविरुद्ध खटला चालवणे आवश्यक आहे किंवा नाही त्या आरोपींविरुद्ध पुढील कारवाई करण्यासाठी पुरेसा पुरावा उपलब्ध आहे की नाही" यावर विचार करणे आवश्यक आहे.

४. २ उच्च न्यायालयाने निदर्शनास आणून दिलेले आणखी एक कारण म्हणजे फौजदारी कारवाई/कार्यवाही सुरू करणे हे दुर्भावनापूर्ण आहे. या टप्प्यावर, हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की उच्च न्यायालयाने जारी केलेल्या निर्देशांनुसार तपास सी. बी. आय. कडे सोपवण्यात आला होता. त्यानंतर तपास पूर्ण झाल्यानंतर आरोपींविरोधात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे.

त्यामुळे फौजदारी कारवाई/कार्यवाही सुरू करणे हे दुर्भावनापूर्ण आहे असे निरीक्षण नोंदवून उच्च न्यायालयाने या टप्प्यावर चूक केली आहे. फौजदारी कारवाई दुर्भावनापूर्ण होती/होती की नाही, याचा या टप्प्यावर विचार करणे आवश्यक नाही. खटल्याच्या शेवटी त्या गोष्टीचा विचार करणे आवश्यक आहे. कोणत्याही परिस्थितीत, या टप्प्यावर, प्रथमदर्शनी प्रकरण आणि तपासादरम्यान गोळा केलेला पुरावा विचारात घेणे आवश्यक आहे, ज्यामुळे आरोपींवर खटला चालवणे आवश्यक होते.

५. वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, जेव्हा उच्च न्यायालयाने संपूर्ण फौजदारी कारवाई रद्द करण्यात आणि आरोपमुक्ती आणि/किंवा फौजदारी कारवाई रद्द करण्याच्या टप्प्यावर अधिकारांचा वापर करण्याच्या निर्णयांच्या संदर्भात या न्यायालयाने दिलेला कायदा लागू करण्यात आपल्या अधिकारक्षेत्रात मर्यादा ओलांडल्या आहेत, तेव्हा आरोपींविरोधातील फौजदारी कारवाई रद्द करण्याचा उच्च

न्यायालयाने दिलेला आक्षेपार्ह सामान्य निर्णय आणि आदेश टिकणारा नाही आणि तो रद्द करण्यास आणि बाजूला ठेवण्यास पात्र आहे.

५. १ वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि वर नमूद केलेल्या कारणांमुळे, सध्याचे अपील यशस्वी होते. आरोपी आर्यन सिंग आणि गौतम चिमा यांच्याविरोधातील फौजदारी कारवाई रद्द करण्याचा आणि रद्द करण्याचा उच्च न्यायालयाने दिलेला विवादित सामान्य निर्णय आणि आदेश रद्द केला जातो/रद्द केला जातो. ज्या खटल्यासाठी त्यांच्यावर आरोपपत्र दाखल करण्यात आले आहे, त्या खटल्याला आरोपी सामोरे जातील. तथापि, असे दिसून आले आहे की संबंधित पक्षांना उपलब्ध असलेले सर्व युक्तिवाद आणि बचाव खुले ठेवले जातात, जे खटल्याच्या वेळी विद्वत्तापूर्ण मूळ न्यायालयाद्वारे विचारात घेतले जातात.

एफ. आय. आर. मधील आरोप २०१४ सालच्या काळाशी संबंधित आहेत आणि आठ वर्षांहून अधिक काळ उलटून गेल्यामुळे, आम्ही विद्वत्तापूर्ण मूळ न्यायालयाला खटला लवकरात लवकर संपवण्याचे निर्देश देतो, परंतु सध्याच्या आदेशाच्या प्राप्तीच्या तारखेपासून १२ महिन्यांपेक्षा जास्त काळानंतर नाही. सी. बी. आय. सध्याचा आदेश लवकरात लवकर संबंधित दंडाधिकाऱ्यांसमोर सादर करेल. वरील निर्देशात नमूद केलेल्या वेळेच्या आत खटला संपवण्यासाठी सर्व संबंधितांना विद्वत्तापूर्ण मूळ न्यायालयाला सहकार्य करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत. त्यानुसार सध्याच्या अपीलांना परवानगी दिली जाते.

निधी जैन

अपीलांना मंजुरी देण्यात आली.

(सहाय्यक: अभिषेक अग्निहोत्री, एलसीआरए)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.